

دل به یارو دست به کار

خواجه بهاء الدین نقشبند

«DİL BE YÂR DEST BE KÂR»

(El Kârda Gönül Yârda Olsun)

Hâce Bahâeddin Nakşibend

*İslam İşbirliği Teşkilatı (İSESCO)
tarafından “2020 yılında Buhara’nın
İslam Dünyası Kültür Başkenti”
olarak tanınması ve Hâce Abdülhâlik
Gucdüvânî’nin 915. ve Hâce Bahâeddin
Nakşibend’in 700. Doğum Yıldönümüne
armağan*

BUHARA

İSLAM DÜNYASI KÜLTÜR BAŞKENTİ

عاصمة الثقافة في العالم الإسلامي

— 2020 —

Fecr Yayınları: 466

HÂCE ALİ RÂMÎTENÎ
ve
RÎSÂLE-İ HAZRET-İ AZİZÂN

Farsçadan tercüme, giriş, inceleme, açıklama ve ekler müellifi ve
yayına hazırlayan
Doç. Dr. Kamilcan RAHİMOV

Çeviren: İkbalcan USMANOV

Sorumlu Editörler

Prof. Dr. Necdet TOSUN
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Hasan Kamil YILMAZ
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dekanı ve eski İstanbul Müftüsü

Tashih

Fakirullah YILDIZ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt

VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Ekim 2021

ISBN: 978-625-8005-09-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HÂCE ALİ RÂMÎTENÎ
ve
RİSÂLE-İ HAZRET-İ AZİZÂN

Farsçadan tercüme, giriş, inceleme, açıklama ve ekler müellifi ve
yayına hazırlayan

Doç. Dr. Kamilcan RAHİMOV

Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi
Ebu Reyhan el-Birûni Şarkşinaslık Enstitüsü araştırma görevlisi,
Tarih Bilimleri alanında felsefe doktoru (PhD).

Ankara 2021

Doç. Dr. Kamilcan Rahimov Rahmatoğlu

Genç doğu bilimci, kaynak uzmanı, İslamî ilimler alanında araştırmacı, tercüman, Tarih bilimleri alanında felsefe doktoru (PhD), Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan el-Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü kıdemli araştırma görevlisi, *Nakşibendilik* dergisinin genel editör yardımcısı, “Özbekistan’ın Bağımsızlığına 20 sene” rozeti sahibi (2011) Kamilcan Rahimov Rahmatoğlu 1982 yılında Buhara şehrinde doğmuştur. Yazar 1995–1999 yılları arasında Buhara’da Mir Arap İslam medresesinde eğitim gördü, 2000 yılında Buhara Devlet Üniversitesi Özbek Filolojisi Fakültesine girdi ve 2004 yılında mezun oldu. 2006 yılında aynı üniversitede yüksek lisans programına kayıt oldu ve 2007 yılında yüksek lisansını bitirdi. 2006–2007 yıllarında Mısır Arap Cumhuriyeti Kahire Üniversitesi Arap Filolojisi Fakültesinde araştırma yapmıştır. 2014–2017 yıllar arasında Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Şarkşinaslık Enstitüsünde doktorasını yapmıştır.

Mâverâünnehir Tasavvufunun Kökleri: Tasavvuf Öğretisinin Gelişimi ve Sistemleştirilmesi (Tasnifi, Sınıflandırılması, Sistematik Hale Getirilişi) (VIII–XI. Yüzyıllar) (2020, Özbek, Rus, Tacik, Kazak, Azerbaycan ve Türk ve Arap dillerinde), *Hâcegân-Nakşendîlik Tarikatı ve Yedi Pir* (2020, Özbek, Rus ve Türk dillerinde), *Nakşendîlik ve Ekonomi* (2020, Özbek, Rus ve Türk dillerinde), Kamilcan Rahimov'un *Hâcegân Tarikatı ve Buhara'da İrfan ve Felsefi Bilimlerin Gelişmesi (IX–XV. Yüzyıllar)* (Prof. Dr. Necmeddin Komilov ile birlikte 2011) adlı monografileri neşredilmiş, "Büyük Yurt Ulemaları" (2016), "Tasavvuf Terimleri Açıklamalı Sözlüğü" (2015), "İslam Ansiklopedisi" (2017), Türkiye'de 6 yabancı dilde basılan *Doğu Kaligrafisi ve Minyatür Sanatından Örnekler (VII–XXI. Yüzyıllar)* (Abdulgafur Buhari ile birlikte 2011), 13 ciltten oluşan *Özbekistan Abidelerinde Bitikler* (2011–2016) gibi araştırmaların aktif müelliflerinden, Özbekistan ve 10 tane yabancı ülkede 150'den fazla bilimsel makalesi neşredilmiştir. Hakîm et-Tirmizî'ye ait *Edeb'ün-Nefs* (2015), *Hatmü'l-Evliya* (2017), Abdulkерim Sem'ani'ye ait *el-Ensab* (Abdulgafur Buhari ile birlikte, 2018) gibi eserleri Arapçadan, Gıyaseddin Handemir'e ait *Mekarimu'l-Ahlak* (2015, 2018), Ahmed bin Mahmud Buhari'nin *Tarihi Mullazade der Zikri Mezarat-ı Buhara* (2019), Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'ye ait *Vasiyetname* (2021), Hâce Ârif-i Rîvgerî'ye ait *Ârifname* (2021), Hâce Ali Râmîteni'ye ait *Risâle-i Hazret-i Âzîzân* (2021) gibi eserleri Farsçadan Özbek Türkçesine tercüme etmiştir, Ali Şir Nevâî'nin hikmetlerini de Özbekçe, Çağatay Türkçesi, Farsça ve Arapça olarak yayınladı (2018).

SUNUŞ

Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'den Hâce Bahâeddin Nakşibend'e kadar olan şeyhlerden oluşan ilk yedi mürşidi, yedi pir adıyla tanınmış ve tarikatın temel kuralları, genellikle mezkûr yedi pirin irşadda oldukları dönemde gelişerek, tarikatın sonraki dönemlerdeki gelişmesi ve yayılmasına hizmet etmiştir. Hâce Ali Râmîtenî (yaklaşık 591/1195-721/1321), Hâcegân-Nakşibendiyye öğretisinin teorik temellerinin gelişmesinde önemli yere sahip olan yedi şeyhin dördüncüsü yani silsilenin dördüncü piridir.

Râmîtenî, Hâcegân silsilesinin kendisinden önceki pirleri Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî (yaklaşık 496/1103-575/1179), Hâce Muhammed Ârif-i Rîvgerî (yaklaşık 560/1165-660/1262) ve Hâce Mahmud İncîrfağnevî'nin (yaklaşık VII/XIII. yüzyıl başları - 685/1286) ortaya koydukları öğretinin yayılmasında önemli rol oynamanın yanı sıra kendisi de bu öğretime bazı yenilikler eklemiştir. Özellikle İncîrfağnevî tarafından ortaya konan cehri zikir ile birlikte hafi zikri de uygulamaya başlamıştır. Ancak Râmîtenî'nin Hâcegân-Nakşibendiyye öğretisinin gelişmesine yaptığı etki, daha çok ortaya konan on kuraldan oluşan sufi ahlakını ele alan eseriyle belirginleşmektedir. İşte Kamilcan Rahimov tarafından Özbekçeye tercüme edilen *Risâle-i Hazret-i Azîzân* isimli eseri, bu on kuralın beyanı ve şerhinden oluşmaktadır.

Çalışma, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'nin 915. ve Hâce Bahâeddin Nakşibend'in 700. doğum yıl dönümünü kutlamaya hazırlık hakkında 11 Temmuz 2017 tarihli F-4988 nolu düzenlemesi ve Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 8 Mayıs

2018 tarihli 372-F nolu düzenlemesi ile onaylanmış olan 2020 yılında Buhara şehrinin İslam Dünyası Medeniyeti Başkenti olarak ilan edilmesiyle bağlantılı olarak yapılacak organizasyon programı kapsamında neşre hazırlanmış olup, Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Ebu Reyhan el-Bîrûnî Şarkşinaslık Enstitüsü Bilimsel Konseyi kararıyla da neşre tavsiye edilmiştir.

Aynı zamanda bu çalışma, Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu huzurundaki Din İşleri Kurumu'nun 15 Eylül 2020 tarihli N°4695 nolu önerisi kapsamında neşre hazırlanmıştır.

Doç. Dr. Kamilcan RAHİMOV

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	9
ÖN SÖZ	13
HÂCE ALİ RÂMÎTENÎ VE <i>RİSÂLE-İ HAZRET-İ AZÎZÂN</i> İSİMLİ ESERİ	17
HÂCE ALİ RÂMÎTENÎ'NİN HAYATI VE FAALİYETLERİ	19
HÂCE ALİ RÂMÎTENÎ'NİN ÖĞRETİSİ	25
<i>RİSÂLE-İ HAZRET-İ AZÎZÂN</i> VE ANLAMI	28
<i>RİSÂLE-İ HAZRET-İ AZÎZÂN</i> VE TETKİKİ	30
<i>RİSÂLE-İ HAZRET-İ AZÎZÂN</i> (Tercüme)	37
<i>RİSÂLE-İ HAZRET-İ AZÎZÂN</i> (El Yazması)	56
BİBLİYOGRAFYA	63
EKLER	73
TARİHLERİ İFADE ETME VE TRANSKRİPSİYON YÖNTEMİ	73
TARİH, DİN VE TASAVVUF TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ	74
DİZİN	81
Şahıs İsimleri	81
Yer İsimleri	83
Eser İsimleri	84

ÖN SÖZ

Terk-i dünyaya karşı çıkararak, insancılık, vatanseverlik ve sürekli çaba göstermeyi teşvik eden Hâcegân-Nakşibendiyye öğreti ve fikirlerinin ortaya çıkışı ve geniş coğrafyalara yayılmasında önemli yere sahip olan büyük şahsiyetlerinin şöhreti, Orta Asya dışında daha uzak bölgelere ulaşmış, tüm İslam dünyasında bilinen şeyh ve pirleri ile de meşhur olmuştur. Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'den Hâce Bahâeddin Nakşibend'e kadar ilk yedi müşşidi, yedi pir adıyla tanınmış ve tarikatın temel kuralları, genellikle mezkûr yedi pir döneminde gelişerek tarikatın sonraki dönemlerdeki gelişmesi ve yayılmasına hizmet etmiştir. Hâce Ali Râmîtenî (yaklaşık 591/1195-721/1321), Hâcegân-Nakşibendiyye öğretisinin teorik temellerinin gelişmesinde önemli yere sahip olan yedi şeyhin dördüncüsü yani silsilenin dördüncü piridir.

Râmîtenî, Hâcegân silsilesinin kendisinden önceki pirleri Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî (yaklaşık 496/1103-575/1179), Hâce Muhammed Ârif-i Rîvgerî (yaklaşık 560/1165-660/1262) ve Hâce Mahmud İncîrfağnevî'nin (yaklaşık VII/XIII. yüzyıl başları - 685/1286) ortaya koydukları öğretinin yayılmasında önemli rol oynamanın yanı sıra kendisi de bu öğretiye bazı yenilikler eklemiştir. Özellikle İncîrfağnevî tarafından ortaya konan cehri zikir ile birlikte hafi zikri de uygulamaya başlamıştır. Ancak Râmîtenî'nin Hâcegân-Nakşibendiyye öğretisinin gelişmesine yaptığı etki, daha çok hayata geçirdiği on kuraldan oluşan sufi ahlakını ele alan eseriyle belirginleşmektedir. İşte Kamilcan Rahimov tarafından Özbekçeye tercüme edilen *Risâle-i Hazret-i Azîzân* adlı eseri, bu on kuralın beyanı ve şerhinden oluşmaktadır.

Halkımızın kültürel ve manevi mirasının ayrılmaz bir parçası olan tasavvuf ve bunun yanında Hâcegân-Nakşibendiye öğretisinin diğer mürşitleri gibi Hâce Ali Râmîtenî ve *Risâle-i Hazret-i Azizân* eserini öğrenme ve tetkik etme faaliyetlerine, ülkemizin bağımsızlığa erişmesinden sonra başlanmıştır. Özellikle mezkûr eser, 1994, 2003 ve 2019 yılında birkaç kez tam ve kısmen Özbekçeye tercüme edilmiştir.

Ülkemiz bağımsızlığına kavuştuktan sonra sufi dedelerimizin hayatı ve bilimsel faaliyetlerini derinlemesine incelemek ve teşvik etmek için başlatılan faaliyetler, ülkemizin daha da gelişmesi için oluşturulan 2017-2021 yıllarında Özbekistan Cumhuriyeti Gelişmesinin Beş Temel Yönteme Göre Hareketler Stratejisi projesi kapsamında başlatılan faaliyetlerle birlikte yeni dönemine ilk adımlarını atmıştır. Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'nin 915. ve Hâce Bahâeddin Nakşibend'in 700. doğum yıl dönümünü kutlamak için hazırlıkların başlanması,¹ Kasım 2017'de Buhara'daki Mir Arab Medresesi bünyesinde Bahâeddin Nakşibend tasavvuf okulunun faaliyete geçirilmesi, Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 8 Mayıs 2018 tarihindeki 2020 yılında Buhara şehrinin İslam Dünyası Medeniyeti Başkenti olarak ilan edilmesiyle bağlantılı olarak yapılacak organizasyon programı/yol haritası hakkında 372-X nolu kararnamesi çerçevesinde Yedi Pir'den miras kalan eserlerin yanı sıra onlar hakkında telif edilen kitapları Özbekçeye tercüme etmek, bu eserlerin tenkitli metinlerini hazırlamak, Hâcegân-Nakşibendiye kaynaklarını tercüme, tetkik ve neşretmeye ilaveten Hâcegân-Nakşibendiye hakkındaki araştırmaların yayınlanmasını

¹ Bkz. Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın "Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'nin 915. doğum yıl dönümü ve Hâce Bahâeddin Nakşibend'in 700. doğum yıl dönümünü kutlamak için hazırlık yapmak ve onu gerçekleştirmek hakkında" fermanı, 11 Temmuz 2017, <http://www.press-service.uz/uz/lists/view/780>.

planlamak, yeni dönemin özelliklerindedir. Bununla birlikte Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyayev'in 16 Şubat 2018 tarihinde Buhara ilini teşrifi sırasında Hâcegân-Nakşibendiye tarikatının Yedi Pir ismiyle meşhur olan ilk şeyhleri Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî, Hâce Muhammed Ârif-i Rîvgerî, Hâce Mahmud İncîrfağnevî, Hâce Ali Râmîtenî, Hâce Muhammed Baba Semmâsî, Seyyid Emîr Külâl ve Hâce Bahâeddin Nakşibend anıtsal yapılarının, modern gereksinimler düzeyinde yeniden yapılandırılmasının Özbekistan için yeni turizm yollarının açılmasına önemli katkı sağlayacağını vurgulayarak mezkûr kutsal türbeleri birbirine bağlayan yeni turistik yolların oluşturulması hakkında talimat vermiştir.² Cumhurbaşkanı 29 Mart 2019 tarihinde Buhara ilini teşrifi sırasında da mezkûr meskenlerin geliştirilmesiyle birlikte Yedi Pir hakkında eser yazmak ve onların bilimsel mirasını teşvik etmek gerektiğini vurgulamıştır.³

Yapılan bu çalışmalar, sufi dedelerimizin hayatı, faaliyetleri ve eserlerinin öğrenilmesinde yeni fırsatlar sunmakla birlikte, tasavvuf araştırmacıları ve tercümanları için bu yöndeki faaliyetlerin modern kriterlere uygun olarak yapılmasını şart koşmaktadır. Kabul etmemiz gerekir ki bu döneme kadar Hâcegân-Nakşibendiye tarikatının önemli şahsiyetlerinin hayatı ve faaliyetleri konusunda bilimsel olarak kanıtlanmış net bir görüş oluşmamıştır. Örneğin, hâlâ tarikat öğretisi ve şeyhleri, kapsamlı ve sistemli bir şekilde araştırma konusu yapılmamıştır. Bunlara ek olarak, günümüze kadar mutasavvıf zatlar, özellikle ilk pirlerin eserleri, kapsamlı bir şekilde

² Cumhurbaşkanı'nın Buhara ilini teşrifi, Hâce Bahâeddin Nakşibend anıtsal türbesini ziyaret etmekle başladı. ÖZA, 16.02.2018_16:33:25: <http://uza.uz/oz/politics/prezid5ent-azhdodlarimiz-ru-ini-shod-etdi-16-02-2018>.

³ Şevket Mirziyayev, "Böyle manevi hazine başka hiçbir yerde bulunmaz." ÖZA 29.03.2019_13:49:16: <https://uza.uz/oz/politics/shavkat-mirziyeev-abdukholi-izhduvoniy-mazhmuasi0-marifat-mar-29-03-2019>.

tetkik edilmemiş, Özbekçeye bilimsel ve açıklamalı olarak tercümesi edilmemiştir.

Tasavvuf araştırmacısı ve çevirmen Kamilcan Rahimov, yukarıda söylenenleri dikkate alarak, yedi pirin dördüncüsü olan Hâce Ali Râmîtenî'ye ait *Risâle-i Hazret-i Azîzân* eserini, bilimsel çeviri kriterlerine uyararak, modern Özbek dili kelime bilgisi, söz dizimi (sentaks) ve üslup kurallarına göre ve günümüz Özbek okuyucularının da kolayca anlamalarını sağlayacak şekilde Özbek bilimsel diline tercüme etmiştir. Kamilcan Rahimov, eseri sadece bilimsel ve açıklamalı olarak tercüme etmemiş, bununla birlikte Hâce Ali Râmîtenî'nin hayatı, faaliyetleri, görüşleri, *Risâle-i Hazret-i Azîzân* eserinin muhtevası, elyazmaları, çevirileri ve incelenmesi yönünde yaptığı araştırmaları, eserin tercüme metninden evvel giriş kısmı olarak hazırlamıştır..

Hâce Abdülhâlik Gucdüvânî'nin 915. ve Hâce Bahâeddin Nakşibend'in 700. doğum yıl dönümü için armağan olarak hazırlanan tercüme-inceleme çalışmasının, hem halkımızın maneviyatı ve dünya görüşünün gelişmesinde önemli yere sahip olan Hâcegân-Nakşibendiyye tarikatının bilimsel incelenmesine hem de halkımızın tarikat mensuplarına ait eserlerle tanışmasına önemli katkı sunacağını umut ediyoruz.

Prof. Dr. Necdet TOSUN
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi